

RAPOR

Yazar: İsmail BAŞARAN

AMERİKAN YAHUDİLİĞİ

Nisan, 2026

Sayı: 9

TÜRKİYE
ARAŞTIRMALARI
VAKFI
TÜRKİYE
RESEARCH
FOUNDATION

AMERİKAN YAHUDİLİĞİ

YAZAR: İsmail BAŞARAN

EDİTÖR: Abdullah ALTUNCU

TÜRKİYE ARAŞTIRMALARI VAKFI
TÜRKİYE RESEARCH FOUNDATION

Türkiye Araştırmaları Vakfı Yayınları

© Türkiye Araştırmaları Vakfı İktisadi İşletmesi

Rapor | Sayı: 9 | Nisan, 2026

Yayıncı Sertifika No: 72319

Amerikan Yahudiliği

Türkiye Araştırmaları Vakfı iktisadi işletmesi,

Türkiye Araştırmaları Vakfı'nın bir markasıdır.

Bu yayının tüm hakları Türkiye Araştırmaları Vakfı'na aittir. Türkiye Araştırmaları Vakfı'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

TÜRKİYE ARAŞTIRMALARI VAKFI

Hırka-i Şerif Mahallesi, Eski Ali Paşa Caddesi, No: 33, Fatih/İSTANBUL

Hacettepe Mahallesi Gebze Sokak No: 17 Altındağ/ANKARA

Tel: (+90) 212 525 0820 | info@turkiyearastirmalari.org | <https://turkiyearastirmalari.org/>

Abdullah ALTUNCU, Doç. Dr.

2008 yılında Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2011 yılında “Sümerlerin Dini Tarihi” başlıklı teziyle yüksek lisansını, 2019 yılında ise “Yahudilikte Gelenek ve Haskala İlişkisi” başlıklı teziyle doktorasını tamamladı. Doktora sürecinde on iki ay boyunca Hayfa Üniversitesi Yahudi Tarihi bölümünde çeşitli araştırmalar gerçekleştirdi. İngilizce ve İbranice bilen Altuncu, 2014-2024 yılları arasında Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri bölümünde Dinler Tarihi alanında görev yapmıştır. 2023 yılında doçent olan Altuncu, 2024 yılından itibaren Aydın Adnan Menderes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde görevine devam etmektedir. Yahudi Aydınlanması, reform hareketi, Orta Çağ Yahudi tarihi, İbrani matbuatı, Yahudi dini metinleri, Yahudi-Hristiyan ilişkileri, Kudüs ve Kudüs Tarihi, Orta Doğu’da etnik yapı ve çatışmalar gibi konularda çalışmaları bulunmaktadır.

YAZAR

İsmail BAŞARAN, Prof. Dr.

1964 Balıkesir doğumlu, Balıkesir İmam-Hatip Lisesi (1982) ve Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (1987) mezunudur. Mezuniyet sonrası İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmeni, Vaiz ve Müftü olarak çalıştı. 1996 yılından itibaren ABD’nin Chicago (Illinois) ile Rochester (New York) şehirlerinde uzun süre görev yaptı. Bu arada Rochester’da din görevlisi olarak çalışırken, St. John Fisher College’da, “Human Service Administration” (İnsana Hizmet Yönetimi) dalında “İslam’da Kadın” konulu tezi ile yüksek lisansını tamamladı. Türkiye’ye dönüşünden sonra Diyanet İşleri Başkanlığı Merkez Teşkilatı’nda Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü’nde uzman olarak çalıştı. 2006–2010 yılları arasında Danimarka Kopenhag Büyükelçiliği Din Hizmetleri Müşaviri olarak görev yaptı. 2017 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde hazırlamış olduğu “Muhafazakâr Yahudilik” konulu çalışmasıyla (Dinler Tarihi) doktorasını tamamladı. Tez sürecinde, ABD’nin New York şehrindeki *Jewish Theological Seminary*’de (JTS) TÜBİTAK burslusu olarak (2015-2016) bir yıl misafir bilim adamı (*visiting scholar*) olarak bulundu. Daha sonra, Diyanet İşleri Başkanlığı’ndaki görevinden ayrılarak (2018) Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde akademik görevine başlayan ve 2021 yılında doçent unvanını alan İsmail Başaran, 2023 yılında Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’ne geçti ve 2026 yılının şubat ayında profesör oldu. Hâlen Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı’nda Öğretim Üyesi ve Dekan Yardımcısı olarak görevini sürdürmektedir. Birçok akademik çalışması olan İsmail Başaran’ın yayımlanan kitapları şunlardır: Alman Yahudilerinin Amerika’daki Tarihi, Amerikan Yahudiliği, Muhafazakâr Yahudilik, Women in Islam, Danimarka ve İslam.

ÖNSÖZ

Amerika Birleşik Devletleri (ABD), günümüzde 7 milyondan fazla Yahudi nüfusuyla dünya Yahudiliğinin en büyük ve en etkili merkezlerinden birine ev sahipliği yapmaktadır. Bu denli büyük ve küresel siyasette de etki alanı geniş bir topluluğun ABD'deki tarihsel serüvenini, iç dinamiklerini ve sosyokültürel yapısını anlamak hem dinler tarihi açısından hem uluslararası ilişkiler ve sosyoloji alanları için büyük önem taşımaktadır.

Elinizdeki bu rapor, 1654 yılında Sefarad Yahudilerinin Yeni Dünya'ya ayak basmasıyla başlayan ve günümüze kadar uzanan 350 yıllık Amerikan Yahudiliği tarihini ele almaktadır. Yahudilerin, Puritanların baskın olduğu bir toplumda verdikleri eşitlik mücadelesinden, zamanla, "Amerika İsraili" olarak benimseyecekleri uyum ve kurumsallaşma sürecine geçişleri incelenmiştir. Ayrıca, modernleşmenin de etkisiyle geleneksel yapının çözülmesi sonucu ortaya çıkan Reformist, Ortodoks, Muhafazakâr ve Yeniden Yapılanmacı gibi temel Yahudi akımlarının Amerikan toplumundaki yerleri ve teolojik farklılıkları konu edilmiştir.

Bu çalışmayı kaleme alan Prof. Dr. İsmail Başaran, uzun yıllar ABD'de görev yapmış, alanındaki kuramsal uzmanlığını saha tecrübesiyle pekiştirmiş bir akademisyendir. Yazarın hem teorik hem pratik birikiminin bir yansıması olan bu raporun, Türkiye'deki ABD, İsrail ve iki ülke arasındaki ilişkiye ilişkin araştırmalar literatürüne önemli bir katkı sunacağına inanıyoruz.

Çalışmanın ortaya çıkmasında emeği geçen yazarımız Prof. Dr. İsmail Başaran'a, editörümüz Doç. Dr. Abdullah Altuncu'ya ve Türkiye Araştırmaları Vakfı ekibine teşekkür eder, raporun okuyuculara ve araştırmacılara faydalı olmasını dilerim.

*Türkiye Araştırmaları Vakfı Başkan Yardımcısı
Prof. Dr. Enes BAYRAKLI*

İÇİNDEKİLER TABLOSU

YÖNETİCİ ÖZETİ	1
AMERİKAN YAHUDİLİĞİ	3
GİRİŞ	3
AMERİKA'DA YAHUDİLİĞİN BAŞLANGICI VE GELİŞİMİ.....	4
<i>Amerika'ya Göç</i>	4
<i>Uyum Dönemi</i>	5
<i>Kurumsallaşma</i>	6
AMERİKAN YAHUDİLİĞİNDE GRUPLAR	6
<i>Reformist Yahudilik</i>	7
<i>Ortodoks Yahudilik</i>	8
<i>Ultra Ortodoks Yahudiler (Hasidiler)</i>	10
<i>Muhafazakâr Yahudilik</i>	11
<i>Yeniden Yapılanmacı Yahudilik</i>	11
SONUÇ.....	12

RAPOR

YÖNETİCİ ÖZETİ

YÖNETİCİ ÖZETİ

Bu rapor, ABD'deki Yahudi toplumunun 350 yılı aşan tarihsel gelişimini, Amerikan toplumuna entegrasyon süreçlerini ve günümüzdeki mezhepsel bölünmelerini incelemektedir. Dünyanın en büyük Yahudi nüfuslarından birini barındıran Amerika'daki Yahudi varlığı, temel olarak üç büyük göç dalgasıyla şekillenmiştir: 17. yüzyıldaki Sefarad göçü, 19. yüzyıldaki Alman Yahudileri göçü ve 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başındaki yoğun Rus Yahudisi göçü.

Yahudiler, Amerika'ya ilk geldiklerinde Puritanların dışlayıcı tutumlarıyla karşılaşmış olsalar da Amerikan demokrasininin gelişimi ve din özgürlüğü anlayışının yerleşmesiyle birlikte sivil haklarını elde etmiştir. 20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde ise Amerika'yı "gerçek bir ev" olarak benimsemişlerdir. Toplumun siyasi, sosyal ve ekonomik hayatına başarıyla entegre olan Yahudiler, hastaneler, eğitim kurumları ve sinagoglar etrafında güçlü bir kurumsal ağ inşa etmişlerdir. Ancak bu uyum süreci bir yandan da dinî geleneklerin esnemesine, asimilasyon tehlikesine ve Yahudi olmayanlarla evlilik oranlarının artmasına da yol açmıştır.

Aydınlanma (Haskala) süreci ve Amerikan kültürünün bireyselci yapısı, Yahudiliğin tek tip (monolitik) yapısını kırmış ve Amerikan Yahudiliğini farklı dinî yorumlara bölmüştür. Bu yorumların başında gelen Reformist Yahudilik, Amerika'daki en büyük grup olup (yaklaşık %35), geleneksel kuralları (Halaka) esneterek Yahudiliği modern Amerikan yaşam tarzına uyarlamayı hedeflemiştir. Ortodoks Yahudilik ise geleneksel Yahudi hukukuna ve vahiyse Tora inancına sıkı sıkıya bağlıdır. Kendi içinde modern dünyaya entegre olan Modern Ortodokslar ve dışı kapalı, mistik bir yaşam süren Ultra Ortodokslar (Hasidiler/Harediler) olarak ikiye ayrılır. Muhafazakâr Yahudilik (yaklaşık %18), reformistlerin radikal değişimlerine tepki olarak doğmuş bir yorumdur. Geleneğe bağlı kalmakla birlikte Yahudi hukukunun değişen şartlara göre yorumlanabileceğini savunmuştur. Son olarak Yeniden Yapılanmacı Yahudilik, Mordecai Kaplan'ın öncülüğünde Yahudiliği ilahi bir dinden ziyade tarihsel bir "medeniyet" olarak tanımlayan daha küçük bir gruptur (yaklaşık %1).

Günümüzde Amerikan Yahudiliği "İki Kutuplu Model" adı verilen bir durumla karşı karşıyadır. Bir yanda sekülerleşme, asimilasyon ve düşük doğum oranları gibi toplumu eriten tehditler bulunurken diğer yanda "sinagog dönüşümü" projeleri, gelişen Yahudi eğitim kurumları, sanatsal faaliyetler ve kimliğine sıkı sıkıya bağlı yeni bir neslin varlığı umut vermektedir. Amerikan Yahudileri, Amerikan toplumunun çoğulcu yapısı içinde erimeden (*melting pot*) varlıklarını sürdürebilmek için eğitim ve kültürel aidiyet stratejilerine yoğunlaşmaktadır.

AMERİKAN YAHUDİLİĞİ

Giriş

Kuzey Amerika Yahudi tarihinde; *Sefarad* Yahudilerinin ilk defa 17. yüzyılda, 1654 yılından başlayarak farklı tarihlerde Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD, Amerika) yaptığı göç, "birinci dalga göç" olarak isimlendirilmektedir. Alman Yahudilerinin göçü ise, "ikinci dalga göç" olarak tarif edilmektedir. Bu göçün 1815 yılında başlayıp yaklaşık 1890'lı yıllara kadar devam ettiği bilinmektedir. Ayrıca Nazi Almanyası döneminde de birçok Yahudi, mülteci olarak Amerika'ya gelmiştir. Alman Yahudileri, 20. yüzyıla kadar Amerikan Yahudi toplumu içerisinde birçok konuda liderlik yapmış ancak 1881-1924 yılları arasında Amerika'ya "üçüncü dalga göç" olarak adlandırılan 3 milyon Rus Yahudisi'nin göçüyle, Amerikan Yahudi toplumu içerisinde demografik olarak azınlık durumuna düşmüşlerdir.

Birinci dalga göç olarak isimlendirilen süreçten itibaren 1815 yılına kadar neredeyse Kuzey Amerika'daki tüm Yahudiler *Sefarad* Yahudilerinden oluşuyordu ve sayıları azdı. *Sefarad* Yahudilerinin göç ettiği bu döneme "Sefarad Çağı" denilmiştir. Kanada dâhil olmak üzere Amerikan Yahudi toplumu, sayısal üstünlüğün de onlarda olması sebebiyle, 19. yüzyıldaki Alman Yahudilerinin göçüne kadar dinî ibadet ve kültür açısından *Sefarad* Yahudilerinin tarzını benimsemişlerdi. Çünkü onlar Kuzey Amerika'ya ilk gelenler olduğundan ötürü Amerikan Yahudi toplumunun temellerini atmış ve kendilerine ait dinî sosyokültürel bir düzen kurmuştur. Onlardan sonra gelenler, *Aşkenaz* olmalarına rağmen uzun yıllar bu kurulu düzeni (ibadet şekli vb.) devam ettirmişlerdir.

Amerika'da Yahudilerin 350 yıldan daha fazla tarihî geçmişi vardır. Avrupa'da yaşayan Yahudiler, yüzlerce yıl küçük gettolarda yaşamak mecburiyetinde kalmışlardı. Bunun yanı sıra vatandaşlık, medeni haklar, eğitim ve iş sahibi olma vb. haklardan mahrum kalmışlar ve sonuç olarak fakirlik ve kendilerine reva görülen ayrımcılıktan yorulmuşlardı. Ayrıca, başta Almanya ve Avusturya-Macaristan bölgelerinde olmak üzere yaşanan Yahudi karşıtı (antisemitizm) şiddet, binlerce Yahudiyi göç etmeye mecbur etmişti. Yahudiler, ilk yıllarda birtakım zorluklar yaşamış olsalar da daha sonra bu zorlukları aşmasını bilmişlerdir. Ülkenin gelişmesine paralel olarak onlar da gelişme göstermiş; politika, ticaret, eğitim, sanayi ve ekonomi

alanlarında kayda değer başarılar göstererek Amerikan toplumunda önemli bir yere sahip olmuşlardır.

Amerika'da Yahudiliğin Başlangıcı ve Gelişimi

Amerika'ya Göç

İngiliz kökenli Puritanların¹ ele geçirdiği Yeni Dünya'da Yahudilerin kendilerine yer bulabilmeleri oldukça zorlu bir süreçle mümkün olmuştur. Hristiyan İngiliz Protestanlardan oluşan bu grup, tarihten gelen olumsuz Yahudi algısı nedeniyle Yahudilere karşı olumlu bir yaklaşım sergilememiştir. Puritanlar, Avrupa'da özellikle İngiltere'de maruz kaldıkları baskılar sebebiyle Yeni Dünya'ya gelişlerini, Yahudilerin Mısır'daki kölelikten kurtulmak için gerçekleştirdikleri Çıkış (*Exodus*) olayıyla özdeşleştirmiş ve bu yolculuğu "Mesihî bir yolculuk" olarak değerlendirmiştir.

Bununla birlikte kendilerini, Eski Ahit'te Tanrı'nın ahit² yaptığı topluluk olarak görmüş ve dolayısıyla "gerçek Yahudiler" olduklarına inanmışlardır. Bu anlayış, Puritanların yalnızca kendilerini "hakikat sahibi" olarak görmelerine ve Yahudiler de dâhil olmak üzere diğer inanç gruplarını dışlamalarına yol açmıştır. Yahudiler, Puritanlar tarafından "aşağılık ve rezil insanlar" olarak nitelendirilmiş, bu nedenle onların ya toplumdan uzak tutulmaları ya da din değiştirerek Hristiyan olmaları gerektiği düşünülmüştür. Hristiyan olmaları hâlinde bu olumsuz durumdan kurtulabileceklerine inanılmıştır.³ Bu sebeple Hristiyanlığın hâkim olduğu bir ülkede Yahudilerin kabul görmesi ve ilerleyen yıllarda Amerikan çoğulculuğu içerisinde yer edinebilmeleri oldukça güç olmuştur.

Genel kabule göre Yahudiler, ilk kez 1654 yılında Amerikan topraklarına ayak basmış, uzun mücadeleler neticesinde Amerikan din özgürlüğü anlayışı çerçevesinde diğer azınlıklarla eşit bir konuma ulaşabilmişlerdir. 1790 yılında Amerikan Başkanı George Washington'ın Yahudi cemaatine yazdığı mektup, Yahudilerin dinî özgürlüklerinin zımnen güvence altına alındığını göstermektedir. Bununla birlikte Amerikan Yahudilerinin eşitlik mücadelesi 20. yüzyıla kadar devam etmiştir. II. Dünya Savaşı yıllarında Will Herberg'in (ö. 1977) 1955 yılında yayımlanan çalışmasında "Yahudi-Hristiyan" tanımlamasını kullanması, Yahudilerin Amerikan toplumunda dinî bir topluluk olarak kabul edilmeye başlandığını göstermesi açısından önemlidir.

Yahudiler, ilerleyen süreçte Yahudi kimliğini koruyabilmek amacıyla gerekli olan dinî ve sosyolojik örgütlenmeleri oluşturarak Amerika'ya uyum sağlamış, hatta bu

¹ Hristiyanlıkta, 16. asırda aşırı İngiliz Protestanlarının ortaya çıkardığı dinî bir harekettir. Bu hareketin takipçileri, kilisenin doğrudan Kutsal Kitap'tan kaynaklanmayan ve sonradan uydurulan her şeyden arındırılması gerektiğine inanırlar. Bkz. Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü* (Ankara: Vadi Yayınları, 1998) 313.

² Kavram olarak, Tanrı ile İsrailoğulları arasında yapılan sözleşmeyi ifade etmektedir. Yahudi Kutsal Kitabı Tevrat da bu sözleşmenin yazılı metni olarak görülmüştür. Eldar Hasanoğlu, *Nuh Kanunları ve Nuhilik* (İstanbul: İSAM, 2015) 40.

³ Arthur Hertzberg, *The Jews in America* (New York: A Touchstone Book, 1989) 32-34.

toprakları “Amerikan İsraili”⁴ olarak değerlendirecek ölçüde benimsemişlerdir. 20. yüzyılda dünya Yahudiliğinin liderliğini üstlenen Amerika’da günümüzde 7 milyondan fazla Yahudi yaşamaktadır.

Uyum Dönemi

20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde Amerika Birleşik Devletleri, dünya Yahudilerinin en kalabalık ve etkili merkezi hâline gelmiştir. Protestan Hristiyanlığın ülkedeki hâkimiyetine rağmen, “Aydınlanma” değerlerini benimseyen ve dinî çeşitliliği kabul eden Amerikan toplum yapısı Yahudilere güçlü bir güvenlik hissi sağlamıştır. 1950’li yıllarda Amerikan Yahudilerinin büyük bir kısmı Amerika doğumlu olup kendisini bu ülkenin asli unsuru olarak görmeye başlamıştır.

Bu Yahudiler, iki dünya savaşına da katılmış, savaş sonrası travmaları yaşamış, Holokost’a tanıklık etmiş ve İsrail Devleti’nin kurulmasını desteklemiştir. Bu süreç, Yahudilerin Amerika’yı yalnızca “güvenli bir sığınak” değil, aynı zamanda “gerçek bir ev” (Amerika İsraili) olarak görmelerini kolaylaştırmıştır.

Yahudilerin siyasi, sosyal ve ekonomik hayata katılımını sınırlayan engeller, 1826 yılında Maryland Eyaleti’nde siyasi hakların tanınmasıyla büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Bu tarihten sonra Yahudiler, Amerikan hayatının tüm alanlarına dâhil olmuş ve dünya genelinde mağdur edilen Yahudilerin haklarını savunmaya başlamışlardır. Amerikan Yahudilerinin geleneksel politik gündeminde antisemitizm ile mücadele, sivil hakların genişletilmesi, kilise-devlet ayrılığı ve İsrail Devleti’nin güvenliği önemli yer tutmuştur.

Ancak Amerika’daki dinî özgürlük ortamı, Yahudilere dinlerini çağdaşlaştırma, Yahudi olmayanlarla evlenme gibi imkânlar sunmuş ve aynı zamanda asimile olma ve din değiştirme vb. tehdit konularını da gündeme getirmiştir. Bu durum Yahudi kimliğinin gelecek nesillerde korunup korunamayacağı meselesini de ortaya çıkarmıştır.⁵

Kültürel uyum açısından bakıldığında Sefarad Yahudilerinin Hristiyan toplum tecrübesine sahip olmaları sebebiyle Amerika’ya daha hızlı uyum sağladıkları görülmektedir. Amerikan Devrimi’ni destekleyen Yahudiler arasında Haym Salomon (ö. 1785) gibi isimler öne çıkmıştır.

Alman Yahudilerinin Amerika’ya göçü ikinci dalga göç olarak adlandırılmakta ve bu göç 1815 yılından 1890’lı yıllara kadar devam etmiştir. 1820 yılında 4 bin olan Yahudi nüfusu, 1880 yılında 250 bine ulaşmıştır. Aşkenaz kökenli Alman Yahudileri, dinî

⁴ Mordecai Waxman (Ed.), *Tradition and Change* (New York: The Rabbinical Assembly of America, 1994) 37.

⁵ Jonathan D. Sarna, *American Judaism: A History* (New Haven & London: Yale University Press, 2004) xiii-xiv.

özgürlük ve ekonomik imkânlar için Amerika'ya gelmiş ve uzun yıllar Amerikan Yahudi toplumuna liderlik etmiştir.

Bu Yahudiler, sinagoglar, hastaneler, yardım kuruluşları ve *B'nai B'rith* gibi kurumlar kurarak güçlü bir toplumsal yapı oluşturmuşlardır. Jacob Schiff (ö. 1920) gibi isimler hem Amerikan ekonomisine hem de Yahudi göçmenlerin yerleşimine önemli katkılar sunmuştur. Yahudiler, Amerika'daki ticari özgürlük ortamı sayesinde denizaşırı ticaret başta olmak üzere birçok ekonomik alanda etkin hâle gelmiştir.

Kurumsallaşma

Amerika'ya gelen Yahudiler, dinî ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla sinagog merkezli bir kurumsallaşma modeli geliştirmiştir. Sinagoglar yalnızca ibadet mekânı değil sosyal, kültürel ve yardım faaliyetlerinin yürütüldüğü merkezler olarak işlev görmüştür. Yeni şartlar, geleneksel rabbani Yahudiliğin esnetilmesini zorunlu kılmıştır. Koşer gıda temini, dinî ritüel uzmanlarının yokluğu, Yahudi mezarlıkları ve ritüel objelerinin eksikliği, ibadet kitaplarının yeterince bulunamaması, dinî otoritelerin eksikliği gibi problemlere rağmen Yahudiler, dinî hayatlarını sürdürme konusunda büyük çaba göstermiştir.⁶ 1850'li yıllara gelindiğinde Amerika'daki büyük şehirlerin çoğunda en az iki Yahudi cemaati bulunmaktaydı.

Isaac Leeser (ö. 1868)⁷, İngilizce ibadet uygulamaları, eğitim faaliyetleri ve yayıncılık çalışmalarıyla Amerikan Yahudiliğine yön veren önemli bir isim olmuştur. Leeser'in uygulamaları, ilerleyen yıllarda Muhafazakâr Yahudiliğin temelini oluşturmuş ve kendisi bu hareketin gayri resmî öncüsü kabul edilmiştir.

Kurumsallaşma sürecinde Alman Yahudileri belirleyici bir rol üstlenmiş, Horace Kallen (ö. 1974) ve Mordecai Kaplan (ö. 1983) gibi entelektüeller “kültürel çoğulculuk” anlayışını savunarak Yahudilerin hem Amerikalı hem de Yahudi kimliklerini koruyabileceklerini ileri sürmüşlerdir. Bu doğrultuda kurulan Yahudi merkezleri, kültürel sürekliliğin sağlanmasına katkıda bulunmuştur.

Amerikan Yahudiliğinde Gruplar

Aydınlanma sonrası ortaya çıkan ve Amerikan Yahudiliğini de kapsayan modern dönemde Yahudilik ne dinî inanç ne de dinî pratik bakımından tek tip bir yapı arz etmektedir. Aydınlanmaya kadar büyük ölçüde korunabilen geleneksel Yahudiliğin monolitik yapısı, bu süreçle birlikte çözülmeye başlamıştır. Dolayısıyla günümüz

⁶ Marc Lee Raphael, *Judaism in America* (New York: Columbia University Press, 2003) 46-47.

⁷ Leeser, Almanya doğumludur ve 1824 yılında Amerika'ya göç etmiştir. 19. Yüzyıl, lider Amerikan rabbilerinden biridir. Aslında gelenekselci yani Ortodoks bir Yahudidir. En önemli özelliği Amerika'da yeni yetişen Yahudi nesilleri için İbrani Tevrat (Tanah)'ı İngilizceye çevirmesidir. Amerikalı Yahudiler arasında kabul gören bu tercüme elli yıldan fazla Yahudi cemaatlerince yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Eğitime büyük önem veren Leeser, kendini “eğitimci” olarak tanımlamış ve Reformist Yahudilerin din adına yaptıklarını eleştirmiştir. Bkz. Karesh, Sara E. ve Hurvitz, Mitchell M., *Encyclopedia of Judaism*, J. Gordon Melton (Ed.) (New York: Facts On File Inc. 2006) 288-289.

Yahudiliği içerisindeki farklı anlayış ve uygulamalar, modernleşmenin ve geleneksel yapıdan kopuşun tabii bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Reformist Yahudilik

Yahudi Aydınlanması (*Haskala*)⁸, Batı dünyasında yaşayan Yahudilerin hayatlarında köklü değişimlere yol açmış, Yahudiler gettolardan çıkarak seküler dünyanın sunduğu imkânlardan faydalanmak istemiştir. Bu süreçte, Rabbanî Yahudiliğin geleneksel yaşam tarzı büyük ölçüde terk edilmiştir. Almanya'da doğup Avrupa'ya yayılan bu reformist anlayış, daha sonra Amerika'ya taşınmış ve burada uygun bir zemin bulmuştur.

Reform düşüncesine sahip Yahudiler, Avrupa dışında bu hareketin daha rahat gelişebileceği kanaatiyle özgürlükler ülkesi olarak görülen Amerika'ya yönelmişlerdir. Amerika'da Papalık benzeri merkezi bir dinî otoritenin bulunmaması, her cemaatin kendi iç işlerinde serbest hareket edebilmesi reformcu Yahudilere önemli bir avantaj sağlamıştır. Bu serbestlik, reformcu Yahudilerin kurumsallaşmasını da kolaylaştırmıştır.

Bireyseliğe büyük önem veren Amerikan kültürü içinde kimlik bunalımı yaşayan Yahudilere Reformist Yahudilik sahip çıkmış ve asimilasyona karşı bir denge unsuru olmuştur. Günümüzde Reformist Yahudiler, Amerika'daki yaklaşık yedi milyonluk Yahudi nüfusunun %35'ini oluşturmakta ve bu oranla ülkedeki en büyük Yahudi grubu olarak kabul edilmektedir.⁹

19. yüzyıl boyunca Amerika'ya gelen Yahudiler, öncelikle ekonomik refah arayışı içinde olmuş, dinî açıdan ise dağınık bir yapı sergilemişlerdir. Bu durum, 1846 yılında Albany'deki *Congregation Beth El* cemaatine rabbi olarak gelen Isaac Mayer Wise'in (ö. 1900) dikkatini çekmiştir. Pragmatik bir reformcu olan Wise, Amerikan Yahudilerinin dinî ihtiyaçlarına cevap verecek kapsayıcı bir yapı oluşturmayı hedeflemiştir. Alman asıllı David Einhorn (ö. 1879) gibi rabbilerle birlikte, Yahudi toplumunu organize etmek için radikal sayılabilecek adımlar atmıştır.¹⁰ Amaç, geleneksel yapıyı tamamen terk etmekten ziyade Yahudiliği yeni şartlara uyarlayarak gelecek nesillerin Yahudi kimliğini koruyabilmesini sağlamaktır.

Wise, yaklaşık yarım asır boyunca Amerikan Yahudi toplumunun örgütlenmesi için çalışmış ve Reformist Amerikan Yahudiliğinin kurucusu kabul edilmiştir. 1873 yılında 34 reform yanlısı Yahudi cemaatini Cincinnati'de¹¹ bir araya getirerek *The Union of American Hebrew Congregations*'ı (UAHC) kurmuştur. Ayrıca 1875 yılında yine Cincinnati'de rabbi yetiştirmek amacıyla *Hebrew Union College*'ı (HUC) kurmuş, bu

⁸ Yahudi Aydınlanması anlamına gelen Haskala, Almanya'da başlayıp ardından Fransa ve İngiltere gibi diğer Avrupa ülkelerine yayılmış ideolojik ve sosyal karakterli bir harekettir.

⁹ Bkz. Sandra Stencel ve Tracy Miller (ed.), "A Portrait of Jewish Americans," *Pew Research Center*, Report, October 1, 2013.

¹⁰ Isidore Epstein, *Judaism: A Historical Presentation*, (Baltimore Maryland: Penguin Books, 1959) 296.

¹¹ Wise'in 1846 yılında Amerika'ya geldiğinde ilk yerleştiği yerdir. Bu şehir daha sonra Reformist Yahudilerin merkezi haline gelmiştir. Bkz. Daniel J. Elazar, *Community and Polity: The Organizational Dynamics of American Jewry*, (Philadelphia: Varda Books, 2001) 119.

kurum ilerleyen yıllarda daha liberal bir eğitim programı benimsemiştir. HUC, 1972 yılında Amerika'da ilk kadın rabbinin atanmasıyla da dikkat çekmiştir. Günümüzde New York, Los Angeles ve Kudüs'te şubeleri bulunmaktadır. Wise'ın tüm Amerikan rabbilerini kapsama hedefi, 1889 yılında kurulan *The Central Conference of American Rabbis* (CCAR) ile kurumsal bir yapıya kavuşmuştur.¹²

Reformist Yahudiler, bu kurumlar sayesinde kendilerini yalnızca bir mezhep olarak değil aynı zamanda Amerikan Yahudiliğinin bir temsilcisi olarak görmüşlerdir. Onlara göre Yahudi toplumu, ancak Amerikan kültürüyle uyum sağladığında gelişebilirdi. Bu nedenle Protestan kilise modelindeki uygulamalar, İngilizce ibadet ve din adamının toplum içindeki rolü örnek alınmıştır. Reformist Yahudilik, bu yönüyle kendisini çağdaş Yahudiliğin en meşru temsilcisi olarak konumlandırmıştır.

Reformistlerin dinî alandaki keskin değişimleri, geleneksel ve muhafazakâr çevrelerde ciddi rahatsızlık uyandırmıştır. Bu bağlamda iki olay öne çıkmaktadır: 1883 yılında yaşanan ve "*Trefa Banquet*" olarak bilinen olay ile 1885 yılında ilan edilen Pittsburgh Platformu.

Trefa Banquet, Hebrew Union College'in mezuniyet yemeğinde koşer kurallarının açıkça ihlal edilmesiyle yaşanmıştır. Yasaklı deniz ürünlerinin servis edilmesi ve et-süt karışımı sunum, geleneksel rabbilerin tepkisine yol açmıştır. Wise'ın bu uygulamaları savunması ve özür dilememesi, Reformistlerle gelenekselciler arasındaki kopuşu hızlandırmıştır.¹³

1885 yılında kabul edilen Pittsburgh Platformu ise Reformist Yahudiliğin bağımsızlığını ilan ettiği bir metin niteliğindedir. Bu platformda Rabbanî hukuk reddedilmiş, Yahudiliğin bir millet değil yalnızca dinî bir grup olduğu vurgulanmış, Şabat uygulamaları esnetilmiş ve geleneksel anlayıştan köklü bir kopuş sergilenmiştir. Reformistlere göre Yahudilik, yaşanan ülkenin Protestan modeliyle uyumlu bir biçimde yaşanmalıydı. Bu çerçevede sinagoglarda karma oturma düzeni, İngilizce ibadet ve org eşliğinde ayinler benimsenmiştir.

Amerika'daki ilk Reformist sinagog 1836 yılında kurulan *Beth Elohim*'dir. Alman asıllı Rabbi Gustave Poznanski'nin, "Bu şehir bizim Kudüs'ümüz, bu ülke bizim Filistin'imizdir." ifadesi, 19. yüzyıl Reformist Yahudiliğinin temel felsefesini yansıtan bir slogan hâline gelmiştir.

Ortodoks Yahudilik

Ortodoks Yahudilik, Halaka'yı katı biçimde takip eden Yahudi grubunu ifade eder. İnanç sistemlerinin temelinde, Tora'nın bütünüyle Sina Dağı'nda Musa'ya Tanrı tarafından vahyedildiği inancı yer almakta olup bu anlayış "*Tora Mi-Sinai*" kavramı ile ifade edilmektedir. Ortodoks Yahudiler, yazılı kanunla sözlü kanunun da ilahi kökenli olduğunu kabul ederler. Bu nedenle Yahudi hukukunun tamamı Tanrı'dan gelen

¹² Nicholes de Lange ve Miri Freud-Kandel, *Modern Judaism: An Oxford Guide* (New York: Oxford University Press, 2005) 130.

¹³ Sarna, *American Judaism*, 145.

vahyin bir sonucu olarak görülmekte, söz konusu hukuk sistemi rabbiler tarafından yorumlanarak *Şulhan Aruh*¹⁴ gibi otorite metinlerde toplanmaktadır. Ortodoks Yahudi hukuku büyük ölçüde, Mişna'nın¹⁵ tefsiri mahiyetindeki Talmud'da¹⁶ yer alan içtihatlarla dayanmaktadır.¹⁷

Amerikan Ortodoks Yahudiliğinin önde gelen isimlerinden Rabbi Herbert S. Goldstein (ö. 1970), Yahudiliğin Sina'da temellenen geleneğinin tartışmaya açılmasının mümkün olmadığını ve Tora'nın alternatifi bulunmadığını vurgulamıştır. Benzer şekilde Joseph Soloveitchik (ö. 1993), Yahudiliğin temel prensiplerini Tanrı'nın mutlak birliğine iman, kişinin ibadet ve sadakat yoluyla Tanrı'ya adanması ve Tora ile Halaka'nın vahye dayalı karakterinin kabulü şeklinde özetlemiştir.

17. yüzyıldan 19. yüzyılın ilk yarısına kadar Amerika'daki Yahudiler büyük ölçüde Ortodoks sinagoglarda ibadet etmiş, Reformist anlayış ise ancak 1830'lu yıllarda Avrupa'dan gelen göçlerle ortaya çıkmıştır. Bu erken dönem Ortodoks cemaatler, Halaka'ya bağlı bir yaşam sürmekte zorlanmış; koşer gıda, dinî objeler ve eğitilmiş din adamlarının eksikliği önemli sorunlar doğurmuştur. 1840 yılına kadar Amerika'da resmî bir Ortodoks rabbi bulunmamış, bu ihtiyaç çoğunlukla seyyar din görevlileri tarafından karşılanmıştır.

1830'lu yıllardan itibaren Ortodoks liderler, Yahudiler arasında dinî hayatın zayıflaması ve Reformist-Liberal eğilimlerin yayılmasıyla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Aile oturma düzeni, ibadet süresinin kısaltılması, İngilizce ibadet ve müzikli ayinler gibi uygulamalar Ortodoks dünyayı da dolaylı biçimde etkilemiştir. Bu dönemde Leo Jung (ö. 1927) ve Joseph B. Soloveitchik gibi isimler geleneksel Ortodoksluğu modern Amerikan toplumu ile uyumlu hâle getirme çabası içinde olmuşlardır. Soloveitchik özellikle Talmud geleneği ile modern felsefe ve bilimi birlikte ele alan yaklaşımıyla Amerikan Ortodoks Yahudiliğinde derin bir etki bırakmıştır.

1886 yılında Rabbi Sabato Morais¹⁸(ö. 1987) öncülüğünde Ortodoks ve Muhafazakâr liderler, Reformist Yahudiliğin hızlı yayılışına karşı ortak bir cephe oluşturmuş ve bu

¹⁴ İbranice'de "Hazırlanmış Masa" anlamına gelmektedir. İspanya'dan sürülen Yahudilerden olan Jozef Karo tarafından kaleme alınmış ve 1564-1565 yıllarında yayımlanmıştır. Tüm dünyadaki Ortodoks Yahudiler tarafından müracaat edilen bir hukuk kitabıdır. Dört bölümden oluşan bu kitap daha çok Sefarad Yahudileri arasında itibar görmüştür. Bkz. Geoffrey Wigoder, *The New Standard Jewish Encyclopedia* (New York: Facts On File, 1992) 197.

¹⁵ Mişna, İbranice olarak, 1800 yıl önce Yehuda Ha-Nasi tarafından derlenmiştir. Mişna'nın tefsiri ise Gemara (Talmud)'da verilmiştir. Bkz. Suzan Alalu, *Yahudilikte Kavram ve Değerler* (İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., 1996) 300.

¹⁶ Kelime olarak "öğrenme", "çalışma" anlamına gelen Talmud, Mişna ve Gemara'dan oluşur. Dinî kural ve kanunları ihtiva eden kısma "Halaka", tarihî, ahlaki, tasavvufî, felsefî ve kelami anlatımları, anekdotları, kıssaları, fablları ve menkıbeleri ihtiva eden kısma da "Agada" denilmektedir. Talmud'un iki versiyonu bulunmaktadır. Bunlar: Babil ve Filistin (Kudüs) Talmudları'dır. Bkz. B. Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat* (İstanbul 2010) 26.

¹⁷ Morris N. Kertzer, *What is a Jew*, (New York: A Touchstone Book, 1993) 47.

¹⁸ Reformist Yahudilerin keskin reformlarını reddederek muhafazakâr kanadın öncülüğünü yapmış, geleneksel anlayışı dışlamayan bir kurumun (JTS) gerekliliği konusunda çevresindekileri ikna etmiş ve akabinde JTS'i kurmuştur. Rektörlük görevine, ölümüne (1897) kadar devam etmiştir. Bkz. Pamela S. Nadell ve Marc Lee Raphael, *Conservative Judaism in America* (New York: Greenwood Press, 1988) 192.

girişimin sonucu olarak *Jewish Theological Seminary of America* kurulmuştur.¹⁹ Aynı dönemde Ortodoks Yahudiler, Amerikanlaşmanın yol açtığı kültürel erozyona karşı eğitim kurumları ve birlikler tesis etmiştir. Bu çabaların en önemlisi de Yeshiva College'in (daha sonra *Yeshiva University*) kurulması olmuştur.

II. Dünya Savaşı sonrasında Ortodoks Yahudilikte kısmi bir canlanma yaşanmış, özellikle Avrupa'dan gelen Hasidik gruplar Ortodoks cemaatleri güçlendirmiştir. Buna rağmen Ortodoks Yahudilik, Amerika'daki diğer Yahudi mezhepleri karşısında nüfus ve etki bakımından gerilemeye devam etmiştir. Günümüzde Ortodoks Yahudilik, Ultra Ortodoks (Haredi) ve Modern Ortodoks olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır. Modern Ortodokslar, Halaka'ya bağlılığı modern dünyaya katılımla bağdaştırmakta ve bu yönleriyle çoğunluğu oluşturmaktadır.

Ultra Ortodoks Yahudiler (Hasidiler)

Ultra Ortodoks Yahudiler, "dindarlar" anlamında Hasidiler veya Harediler olarak adlandırılmakta olup günümüzde Yahudiliğin en görünür alt grubunu oluşturmaktadır. New York banliyölerinde siyah şapkalı ve takım elbiseli erkekleri, uzun elbiseli ve başörtülü kadınlarıyla kolaylıkla ayırt edilebilmektedirler. Hasidilere göre hayatın tamamı Tora'ya adanmalı, modern çağın eğilimleri kesin bir biçimde reddedilmelidir. Bu yapı, her birinin kendi lideri bulunan çok sayıda alt gruptan oluşmaktadır.

Hasidizm, 18. yüzyılın ilk yarısında Doğu Avrupa'da ortaya çıkan mistik bir Yahudi hareketidir.²⁰ Kurucusu Ba'al Shem Tov'dur (ö. 1760).²¹ Bu hareket, 17. yüzyılda Yahudilerin pogromlara maruz kalmaları ve Sabetay Sevi²² hareketinin başarısızlığı sonucu oluşan toplumsal hayal kırıklığı ortamında şekillenmiştir. Ba'al Shem Tov, Kabalist düşüncüyü günlük hayatla uyumlu hâle getirmiş, Tanrı'ya ulaşmanın yolunu çile ve riyazetten ziyade sevgi, neşe ve gündelik faaliyetler olarak tanımlamıştır.

Hasidi topluluklarda dinî lider, *rabbi* yerine *saddik* (*rebbe*) olarak adlandırılmakta ve bu kişi takipçileri için Tanrı ile insan arasında aracı bir konumda görülmektedir. Her Hasidi grubun kendine özgü saddiki, öğretisi ve uygulama biçimi bulunmaktadır.²³

Hasidizm içerisindeki önemli gruplardan biri *Lubaviç* (*Habad*) Hasidileridir. Merkezi New York Brooklyn'de bulunan bu grup, mistisizmi entelektüel Talmud geleneğiyle birleştirmesi ve Hasidî öğretileri dünya Yahudilerine yaymayı hedeflemesiyle diğer

¹⁹ Stephen H. Norwood ve Eunice G. Pollack, *Encyclopedia of American Jewish History*, Volume I (California: ABC CLIO, 2008) 69.

²⁰ Jack Wertheimer, "What You Don't Know About the Ultra-Orthodox." *Commentary Magazine* July/August 2014.

²¹ Bu unvan, Yahudi literatüründe özellikle kabalistik ve Hasidik eserlerde kullanılmıştır. Bu kişinin, Tanrı'nın esrarı ve diğer kutsal isimleri bildiğine ve bu isimlerin gücüyle mucizeler gösterdiğine inanılmaktadır. Bkz. Gershom Scholem, "Ba'al Shem", *Encyclopaedia Judaica*, Second Edition, Volume 3, Michael Berenbaum, Fred Skolnik (Ed.) (Detroit: Macmillan Reference USA 2007) 9.

²² 1626 yılında İzmir'de doğmuş bir Osmanlı Yahudisidir. 1665 yılında yarı zâhid bir mistik olarak Mesihlik iddiasında bulunmuş, daha sonra Sevi'nin Müslüman olması ve gelişen olaylar sonucunda Sabataycılık heretik ve gizli bir harekete dönüşmüştür. Geniş bir coğrafyada etkili olmuş bu hareketin günümüzde de mensupları bulunmaktadır. Bkz. Şinasi Gündüz (ed.), *Yaşayan Dünya Dinleri* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007) 262-266.

²³ Harry A. Cohen, *A Basic Jewish Encyclopedia* (Hartford: Hartmore House, 1965) 146-147.

gruplardan ayrılmaktadır.²⁴ Satmar Hasidileri ise Siyonizm ve İsrail Devleti'ne karşı sert muhalefetleriyle tanınmakta ve Williamsburg merkezli kapalı bir toplum yapısı sürdürmektedir. Bobov Hasidileri ise Boro Park'ta yoğunlaşmış olup, özellikle eğitim kurumları sayesinde hızlı bir nüfus artışı göstermiştir. Bunlara ek olarak New York ve çevresinde daha küçük Hasidi gruplar da mevcuttur.

Muhafazakâr Yahudilik²⁵

Muhafazakâr Yahudilik, Almanya'da Reformist Yahudiliğin radikal uygulamalarına tepki olarak 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Hareketin fikrî temelleri Tarihi Ekol'ün savunucusu kabul edilen Zacharias Frankel'e dayanmaktadır.²⁶ Alman Yahudilerinin Amerika'ya göçüyle birlikte bu anlayış Amerika'da kurumsallaşmıştır.

Muhafazakâr Yahudiler, Halaka'nın bağlayıcılığını reddetmemekle birlikte Ortodoks Yahudilikten farklı olarak onun değişen şartlara göre yeniden yorumlanabileceğini savunurlar. Bu yönüyle Reformist ve Ortodoks Yahudilik arasında orta bir çizgi benimsemişlerdir. 20. yüzyılda özellikle Amerikan orta sınıf Yahudileri arasında büyük rağbet gören bu hareket, Reformist Yahudiliğin uzun süreli hâkimiyetini sona erdirmiştir. Günümüzde Amerika'daki Yahudilerin yaklaşık %18'i Muhafazakâr Yahudiliğe mensuptur.²⁷

Reformist Yahudiliğin Pittsburgh Platformu'na karşı olarak Sabato Morais ve Henry Pereira Mendes öncülüğünde New York'ta *Jewish Theological Seminary* kurulmuştur. Hareketin sloganı "değişim ve gelenek" olup, Yahudiliğin tarihsel olarak zaten dinamik bir yapıya sahip olduğu vurgulanmaktadır. 20. yüzyıl boyunca Muhafazakâr Yahudiler hem sinagog hem de cemaat sayısı bakımından Amerika'daki en büyük Yahudi grubu hâline gelmiştir.²⁸

Yeniden Yapılanmacı Yahudilik

Yeniden Yapılanmacı Yahudilik, Mordecai Kaplan'ın 1920'li yıllarda Yahudiliği yeniden yorumlama çabalarıyla ortaya çıkmıştır. Kaplan'ın 1934 yılında yayımladığı "*Judaism as Civilization*"²⁹ adlı eseri, bu hareketin temel referansı kabul edilmektedir.

²⁴ C. M. Pilkington, *Judaism* (Chicago: Teach Yourself Books, 2000) 61.

²⁵ Geniş bilgi için bkz. İsmail Başaran, *Muhafazakâr Yahudilik* (İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2017).

²⁶ Öncülüğünü Alman asıllı rabbi Zacharias Frankel'in (ö. 1875) yaptığı ve Yahudiliğin tamamen muhafaza edilmesi gerektiği, Halaka'nın bağlayıcı olmaya devam edeceği fakat zamanın şartlarına uyarlanabileceğini savunan ekoldür. Tarihi Ekol, Halaka'nın tarihsel süreçte belli şartlar altında daima değişikliğe uğradığını ve bu sürecin günümüzde de devam etmekte olduğunu ifade etmiştir. Bkz. Robert Gordis, *Conservative Judaism: An American Philosophy* (New York: Behrman House, 1945) 16.

²⁷ Stencil ve Miller (ed.), "A Portrait of Jewish Americans."

²⁸ James Yaffe, *The American Jews* (New York: Random House, 1968) 108.

²⁹ Bu kitap Kaplan'ın Yahudi ideologlar içerisinde ilk sıraya yükselmesine sebep olmuştur. Bkz. Emanuel S. Goldsmith ve Mel Scult (Ed.), *Dynamic Judaism: The Essential Writings of Mordecai M. Kaplan* (New York: Fordham University Press ve The Reconstructionist Press, 1991) 10.

Kaplan, Muhafazakâr Yahudiliğin ana eğitim kurumu olan JTS'de profesörlük yapmış ve fikirleriyle Amerikan Yahudiliği üzerinde önemli etkiler bırakmıştır.

Kaplan'a göre Yahudilik, ilahi vahye dayalı değişmez bir din olmaktan ziyade tarihsel süreçte şekillenmiş bir medeniyettir. Tora'yı insan ürünü bir metin olarak değerlendirmiş, doğaüstü vahiy ve seçilmişlik anlayışlarını reddetmiştir. Tanrı'yı ise kişisel ve doğaüstü bir varlık olarak değil, insanı ahlaki ve toplumsal gelişime yöneltten bir güç ve süreç olarak tanımlamıştır.

Bu görüşlerine rağmen Kaplan, geleneksel ritüel ve uygulamalara kültürel değerleri sebebiyle önem vermiştir. Ona göre dinî pratiklerin kıymeti, Yahudi toplumunun tarih boyunca oluşturduğu kolektif bilinci yaşatmasından kaynaklanmaktadır. Yeniden Yapılanmacı Yahudilik, uzun süre müstakil bir mezhep olmaktan ziyade diğer Yahudi hareketleri üzerinde etkili olmaya çalışan fikrî bir akım olarak varlığını sürdürmüştür. Günümüzde ise Amerika'daki Yahudilerin yaklaşık %1'ini oluşturmaktadır.³⁰

Sonuç

Amerikan Yahudiliğini çalışan çağdaş tarihçi yazarlardan biri olan Jonathan Sarna, çok kültürlü, seküler ve liberal bir toplumda Yahudi olarak ayakta kalmanın kolay olmadığını ve bir şekilde erimelerin olabileceğini ancak bunun o toplumu ümitsizliğe sevk etmemesi gerektiğini ifade etmektedir. "İki Kutuplu Model" olarak adlandırdığı ve olumlu ve olumsuzlukları bir arada gören bu teze göre, Amerikan Yahudileri seküler Amerikan toplumu içerisinde yaşamış olmalarından kaynaklanan erimenin yanında refleks olarak geliştirdiği, onları hâlâ ayakta tutan bazı önemli artıları da vardır. Yahudilik dışı evlenmeler ve doğum oranlarının düşüklüğü endişe verici görünüyorsa da iyimser olmaya neden bazı göstergeler bulunmaktadır.

20. yüzyılın sonundaki Amerikan Yahudi dinî hayatına birçok yenilik getiren ve canlandıran Yahudi uyanışı herkesçe bilinmektedir. Bu Yahudi olma şuuru bugün hâlâ geçerlidir. Yapılan çalışmalar göstermiştir ki Amerikan Yahudilerinin yaklaşık üçte ikisinin bir şekilde bir sinagoga aidiyetleri bulunmaktadır. Yahudi cemaatler, sinagogları daha cazip hâle getirmek için çalışmakta ve "sinagog dönüşümü" parolasıyla sinagoga devamı teşvik etmektedir. Bu program hem resmî hem de gayriresmî eğitime, dindarlığın artırılmasına, Yahudi kuruluşlarla bağı kopmuş, boşanmış Yahudi ebeveynlere, çocuksuz çiftlere ve hedef olarak belirledikleri diğer Yahudilere yoğunlaşmaktadır. Ayrıca bu program, sinagogların Yahudi dinî hayatının yaşandığı ahlaki ve manevi merkezler olmalarına yardımcı olmaktadır.

Buna ek olarak, Yahudi kültürü; tiyatro, sanat, dans, müzik, film, televizyon ve bunun yanı sıra tüm basılı medya yoluyla gelişmeye devam etmektedir. Anaokulundan tam zamanlı okullara, üniversite Yahudi araştırmaları programları ve yetişkin Yahudi eğitiminden uzaktan öğretime kadar Yahudi eğitimi de birçok ilerleme göstermiştir. Yazlık Yahudi kampları, toplum merkezleri, emekli merkezleri, kültür merkezleri ve

³⁰ Detaylı bilgi için bkz. Arnold Dashefsky, Ira Sheskin (ed.), *The American Jewish Year Book 2014: The Annual Record of the North American Jewish Communities* (Cham: Springer, 2014) 198.

diğer yenilikçi proje, program ve lokal ve uluslararası kurumlar, tüm bu projeler, kan kaybeden bir toplumun işaretleri değil canlı ve yaratıcı bir toplumun göstergeleri olarak kabul edilebilir.

Bazılarına göre Amerikan Yahudiliğini geleceğe dair umutlandıran bir diğer gelişme ise Amerikan Yahudilerinin sayısal olarak azalmasına rağmen yeni yetişen nesillerde Yahudi kimliğinin ve bu kimliğe bağlılığın güçlenmesidir. Yeni nesil Yahudiler, eskilerle kıyaslandığında daha dindar, sinagoglarda daha aktif, Yahudilik açısından daha eğitilmiş ve Yahudiliğe daha fazla bağlıdır. Bu yeni nesil, sinagoglara düzenli katılım konusunda duyarlı olup kimliğin korunmasında en önemli faktörün eğitim olduğunun farkındadır. Bu yüzden onlar, liberal bir toplumda kimliği muhafaza etmenin zor olduğunun bilincinde olarak üzerlerine düşeni yapmaya çalışmakta ve “*melting pot*” diye isimlendirilen Amerikan toplumu içerisinde erimek ve asimile olmak istememektedir. Tüm bu çabalara ve isteğe rağmen, Yahudi kimliğinin 21. yüzyılda nasıl devam edeceği veya devam edip etmeyeceğini zaman gösterecektir.

RAPOR

KAYNAKÇA

KAYNAKÇA

- Adam, Baki. *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*. İstanbul, 2010.
- Alalu, Suzan. *Yahudilikte Kavram ve Değerler*. İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, 1996.
- Başaran, İsmail. *Alman Yahudilerinin Amerika'daki Tarihi*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2024.
- *Ana Hatlarıyla Amerikan Yahudiliği*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2020.
- *Muhafazakâr Yahudilik*. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2017.
- "Amerika'daki Yahudilerin Amerikanlaşma Sürecine Genel Bir Bakış." *Genç Mütefekkirler Dergisi* 6, no. 2 (Haziran 2025): 436–451.
- "Amerikan Yahudiliği Tarihi Üzerine Bir Değerlendirme." *Mizânü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi*, no. 9 (Aralık 2019): 127–140.
- Cohen, Harry A. *A Basic Jewish Encyclopedia*. Hartford, CT: Hartmore House, 1965.
- De Lange, Nicholas ve Miri Freud-Kandel. *Modern Judaism: An Oxford Guide*. New York: Oxford University Press, 2005.
- Elazar, Daniel J. *Community and Polity: The Organizational Dynamics of American Jewry*. Philadelphia: Varda Books, 2001.
- Epstein, Isidore. *Judaism: A Historical Presentation*. Baltimore, MD: Penguin Books, 1959.
- Goldsmith, Emanuel S. ve Mel Scult, ed. *Dynamic Judaism: The Essential Writings of Mordecai M. Kaplan*. New York: Fordham University Press; The Reconstructionist Press, 1991.
- Gordis, Robert. *Conservative Judaism: An American Philosophy*. New York: Behrman House, 1945.
- Gündüz, Şinasi, ed. *Yaşayan Dünya Dinleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- *Din ve İnanç Sözlüğü*. Ankara: Vadi Yayınları, 1998.
- Hasanoğlu, Eldar. *Nuh Kanunları ve Nuhilik*. İstanbul: İSAM, 2015.
- Hertzberg, Arthur. *The Jews in America*. New York: Touchstone, 1989.
- Kaplan, Dana Evan. *The Cambridge Companion to American Judaism*. New York: Cambridge University Press, 2005.
- Kaplan, Zvi Jonathan. "Rabbi Joel Teitelbaum, Zionism, and Hungarian Ultra-Orthodoxy." *Modern Judaism* 24, no. 2 (Mayıs 2004): 165–178.
- Karesh, Sara E. ve Mitchell M. Hurvitz. *Encyclopedia of Judaism*. Editör J. Gordon Melton. New York: Facts On File, 2006.
- Kerter, Morris N. *What is a Jew?*. New York: Touchstone, 1993.

- Nadell, Pamela S. ve Marc Lee Raphael. *Conservative Judaism in America*. New York: Greenwood Press, 1988.
- Norwood, Stephen H. ve Eunice G. Pollack. *Encyclopedia of American Jewish History*. Cilt 1. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO, 2008.
- Pilkington, C. M. *Judaism*. Chicago: Teach Yourself Books, 2000.
- Raphael, Marc Lee. *Judaism in America*. New York: Columbia University Press, 2003.
- Sarna, Jonathan D. *American Judaism: A History*. New Haven: Yale University Press, 2004.
- Scholem, Gershom. "Ba'al Shem." *Encyclopaedia Judaica* içinde, 2. edisyon, cilt 3, editörler Michael Berenbaum ve Fred Skolnik. Detroit: Macmillan Reference USA, 2007.
- Stencel, Sandra ve Tracy Miller (ed.). "A Portrait of Jewish Americans." *Pew Research Center*, Report. October 1, 2013. Erişim tarihi: 20.03.2020. <https://www.pewforum.org/2013/10/01/jewish-american-beliefs-attitudes-culture-survey/>.
- Waxman, Mordecai, ed. *Tradition and Change*. New York: The Rabbinical Assembly of America, 1994.
- Wertheimer, Jack. "What You Don't Know About the Ultra-Orthodox." *Commentary Magazine* July/August 2014, Erişim tarihi: 06.02.2020. <https://www.commentarymagazine.com/articles/jack-wertheimer-2/what-you-dont-know-about-the-ultra-orthodox/>.
- Wigoder, Geoffrey. *The New Standard Jewish Encyclopedia*. New York: Facts On File, 1992.
- Yaffe, James. *The American Jews*. New York: Random House, 1968.

RAPOR

